

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการศึกษานั้น เป็นกุญแจสำคัญที่จะนำมาซึ่งความก้าวหน้า ความผาสุกทั้งในโลกนี้และโลกหน้า พระองค์อัลลอฮ์ ﷺ ทรงโปรดปรานผู้ที่มีการศึกษาอิสลาม โดยการยกระดับพวกเขาให้สูงกว่าผู้ที่ไม่มีการศึกษาอย่างสิ้นเชิง ดังอาเยฮ์ในอัลกุรอานที่ว่า

﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾

(المجادلة : 11)

ความว่า “อัลลอฮ์ทรงยกระดับผู้ที่ศรัทธาในบรรดาหมู่พวกเขาและผู้ที่มีการศึกษา ด้วยหลายระดับ”

(อัลมูญาคาละฮ์ : 11)

เนื่องจากผู้ที่มีการศึกษานั้นย่อมไม่เท่าเทียมกับผู้ที่มีการศึกษา อัลลอฮ์ ﷺ ทรงปฏิบัติเช่นนั้นอย่างชัดเจนถึงความเท่าเทียมระหว่างทั้งสอง ดังอาเยฮ์ในอัลกุรอานที่ว่า

﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ

أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾

(الزمر: 9)

ความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้จะเท่าเทียมกันหรือ? แท้จริงบรรดาผู้สติปัญญาเท่านั้นที่จะไคร่ครวญ”

(อัจซุม്മัร: 9)

การศึกษาหาความรู้ นั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก เนื่องจากการพูดและการปฏิบัติ เพราะคนที่ปฏิบัติ หรือพูดในสิ่งที่เขาไม่ได้ทำ การศึกษานั้น ย่อมไม่เท่าเทียมกับผู้ที่มีการศึกษาและปฏิบัติในสิ่งที่เขาได้ศึกษามา พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงสั่งใช้ให้บ่าวของพระองค์ นั้นศึกษาหาความรู้เสียก่อนที่จะนำมาปฏิบัติ ดังอาเยฮ์จากอัลกุรอานที่ว่า

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ

وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلِّبِكُمْ وَمَثُونَكُمْ﴾

(محمد : 19)

ความว่า “ฉะนั้นพึงรู้เถิดว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และจงขอกภัยโทษต่อความผิดเพื่อตัวเจ้าและเพื่อบรรดาผู้ศรัทธาชายและบรรดาผู้ศรัทธาหญิงและอัลลอฮ์ทรงรู้ดียิ่งถึงพฤติกรรมของพวกเจ้าและที่พำนักของพวกเจ้า”

(มุฮัมมัด : 19)

ในอาเยฮ์ข้างต้น พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้เริ่มด้วยการสั่งใช้ให้บ่าวของพระองค์นั้น ได้ศึกษาความรู้ก่อน (فَاعْلَمْ) หลังจากนั้นพระองค์สั่งให้ปฏิบัติในสิ่งที่ได้ศึกษามา

การศึกษา ตามทัศนะของอิสลามจึงถือว่า เป็นสิ่งจำเป็น(ฟัรฎู)สำหรับมุสลิมทุกคนที่จะต้องทำการศึกษาหาความรู้ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่าจะไว้ว่า

((طلب العلم فريضة على كل مسلم))

(رواه ابن ماجه 1975 : 224)

ความว่า “การศึกษาหาความรู้ นั้นเป็นฟัรฎูเหนือมุสลิมทุกคน”

(บันทึกโดย Ibn Mājah 1975: 224)

ในเมื่อการปฏิบัติละหมาด การถือศีลอด การจ่ายซะกาต การประกอบพิธีหัจญ์ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคนที่จะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และจะต้องถูกสอบถามในวันอาคิเราะฮ์ ดังนั้นการศึกษาหาความรู้ที่เป็นฟัรฎูเหนือมุสลิมทุกคนก็จะถูกสอบถามในวันอาคิเราะฮ์เช่นกัน

การแสวงหาความรู้ จึงถือว่าเป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่สวนสวรรค์ของอัลลอฮ์ ﷻ ดังที่ท่านบีมุฮัมมัด ﷺ ว่าจะไว้ว่า

((من سلك طريقا يطلب فيه علما سلك الله له به طريقا من طرق

الجنة...))

(رواه أبو داود 2000 : 3638)

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่ได้เลือกหนทางหนึ่งเพื่อการศึกษา(ความรู้อิสลาม) ผู้นั้นจะได้รับการเปิดทางหนึ่งในบรรดาหนทางต่างๆ จากอัลลอฮ์ไปสู่สวนสวรรค์...”

(บันทึกโดย Abu Dāud 2000 : 3638)

การศึกษาในอิสลามได้กำเนิดขึ้นครั้งแรก ระหว่างท่านญิบรีลﷺ กับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ณ ถ้ำหิรออ์ ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกในประวัติศาสตร์การศึกษาอิสลาม โดยหลักสูตรการศึกษาฉบับแรกที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ห้าอายะฮ์แรกที่ถูกประทานลงมาแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ดังอายะฮ์อัลกุรอานที่ว่า

﴿ أَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝ اقْرَأْ وَرَبُّكَ

الْأَكْرَمُ ۝ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝ ﴾

(العلق : 1-5)

ความว่า “จงอ่าน ด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ทรงไญญยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัลอะลัก : 1-5)

อีกเราะฮ์ ความหมายว่า จงอ่าน ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาอิสลาม สำหรับมวลมนุษยโลก เพราะทั้งห้าอายะฮ์ดังกล่าวนี้ ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ อีกเราะฮ์(จงอ่าน) ซึ่งมาในรูปคำสั่งและได้เน้นถึงสองครั้งด้วยกัน เพื่อให้

มนุษย์นั้นได้ตระหนักมากขึ้น และเพื่อปกป้องบอกถึงความสำคัญของการอ่านและการแสวงหาความรู้ เพราะการอ่านนั้น เป็นประตูแห่งความรู้ต่างๆ และด้วยอายุขัยนี้เอง การศึกษาอิสลามได้จุดประกายขึ้นเป็นครั้งแรกและมีการพัฒนามาเรื่อยๆ ทั้งในสมัยของมกกะฮ์และสมัยของมะดีนะฮ์ โดยอาศัยสถาบันการศึกษาอันเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา อัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นหลักสูตรหลักของการศึกษาอิสลาม

การศึกษาในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เริ่ม ณ สถาบันเล็กๆ คือบ้านของท่านนบี ﷺ เอง ผู้ที่ตอบรับการเผยแผ่อิสลามครั้งแรกได้แก่ท่านหญิงเคาะดีญะฮ์ ซึ่งภายหลังจากที่อิสลามได้บัญญัติให้มีการละหมาดท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ทำการสอนท่านหญิงเคาะดีญะฮ์วิธีการอาบน้ำละหมาดและการละหมาด และท่านหญิงเคาะดีญะฮ์ได้ละหมาดพร้อมกันกับท่านนบี ﷺ (Abū Alfidā' 'Abdullāh al-Qādiy 1987:577)

หลังจากนั้นได้มีการขยายสถาบันทางการศึกษา โดยอาศัยสถาบันคารอัลอักอุม ณ กูเขาเศาะฟา ซึ่งเป็นบ้านของท่านอักอุม อิบนู อบี อัลอักอุม ซึ่ง ณ สถาบันแห่งนี้ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้จัดการเรียนการสอนแก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ของท่านอย่างลับๆ โดยเน้นหนักในเรื่องของหลักการศรัทธา(อะกีดะฮ์)

ภายหลังจากการอิญญะเราะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จากนครมกกะฮ์สู่นครมาดีนะฮ์ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เล็งเห็นความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งท่านได้สั่งให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ของท่านสร้างมัสญิดขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ซึ่งทางด้านหลังของมัสญิดได้กำเนิดสถาบันการศึกษาที่สำคัญสถาบันหนึ่ง ได้แก่ สถาบันอัศศุฟฟะฮ์ ซึ่งเป็นส่วนที่สร้างขึ้นต่อเติมจากมัสญิด โดยคำสั่งของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เอง เพื่อเป็นที่รองรับและเป็นที่พักอาศัยของบรรดาผู้ยากไร้

Shaikh Islām Ibn Taimiyah (1995) ได้กล่าวถึง อัศศุฟฟะฮ์ว่า “ อัศศุฟฟะฮ์ ที่ได้พาดพิงถึงชาวอัศศุฟฟะฮ์นั้น มาจากบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นได้ตั้งอยู่ทางด้านหลังของมัสญิดนบี ﷺ ทางทิศเหนือของมัสญิด ซึ่งเป็นที่พักของบรรดามุสลิมผู้ยากไร้ ผู้ซึ่งไม่มีญาติมิตรและสถานที่พักอาศัย”

ฉะนั้น อัศศุฟฟะฮ์เป็นที่รองรับสำหรับบรรดาเศาะหาบะฮ์(มุฮาญิรีน) ที่อิญญะเราะฮ์พร้อมกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยเรียกพวกเขาว่า ชาวอัศศุฟฟะฮ์ ซึ่งพวกเขาเหล่านั้น ยอมเสียสละตนเอง ทรัพย์สินเงินทอง ญาติมิตร เพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ
هُمُ الصَّادِقُونَ﴾

(الحشر : 8)

ความว่า “ (สิ่งที่ยึดได้จากยะฮูด) เป็นของบรรดาผู้ที่อพยพขัดสน
ซึ่งถูกขับไล่ออกจากบ้านเกิดเมืองนอนของพวกเขาและทอดทิ้ง
ทรัพย์สินของพวกเขา เพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์
และความยินดีของพระองค์ และช่วยเหลืออัลลอฮ์และเราะสูล
ของพระองค์ ชนเหล่านั้นพวกเขาเป็นผู้สัตย์จริง”

(อัล-หัจร : 8)

อัสศุฟฟะฮุ เป็นที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับผู้ที่ไม่มียาติมิตร ไม่มีที่พักอาศัย และ
สำหรับผู้เข้ารับนับถืออิสลามใหม่ๆ ซึ่งไม่ใช่เฉพาะบรรดาชาวมุฮายิรिनเท่านั้น แต่เป็นที่พักของ
ผู้คนจากสถานที่ต่างๆ ที่ได้เดินทางเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม และเป็นสถานที่พักสำหรับผู้
ที่ต้องการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญกับชาว อัสศุฟฟะฮุเป็นอย่างมาก บางครั้ง
ท่านจะไปเยี่ยม ถามทุกข์สุขของพวกเขา เพื่อที่จะทราบว่ามีใครบ้างที่เจ็บไข้ได้ป่วยในหมู่พวกเขา
เมื่อมีอะไรที่ท่านจะช่วยได้ท่านก็จะช่วยด้วยความบริสุทธิ์ใจ นอกจากนั้น ท่านนบีﷺ จะกำชับ
บรรดาชาวอัสศุฟฟะฮุให้ตระหนักถึงภารกิจของศาสนา และกำชับให้ศึกษาอัลกุรอาน รำลึก
ถึงอัลลอฮ์และวันแห่งการฟื้นคืนชีพ โดยไม่ให้จมปลักอยู่กับความสุขอันเล็กน้อยบนโลกนี้ (al
Umari, 1991:92-93 อ้างในอิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต 2546 :15) ดังหะดีษที่ท่านอบีสะอีดรายงานว่า

((جلست في عصابة من ضعفاء المهاجرين وإن بعضهم
ليستتر ببعض من العرى وقارئ يقرأ علينا إذ جاء رسول الله صلى
الله عليه وسلم فقام علينا فلما قام رسول الله صلى الله عليه وسلم
سكت القارئ فسلم ثم قال ما كنتم تصنعون قلنا يا رسول الله إنه
كان قارئ لنا يقرأ علينا فكنا نستمع إلى كتاب الله قال فقال
رسول الله صلى الله عليه وسلم الحمد لله الذي جعل من أمتي من

أمرت أن أصبر نفسي معهم قال فجلس رسول الله صلى الله عليه وسلم وسطنا ليعدل بنفسه فينا ثم قال بيده هكذا فتحلقوا وبرزت وجوههم له قال فما رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم عرف منهم أحدا غيري فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم أبشروا يا معشر صعاليك المهاجرين بالنور التام يوم القيامة تدخلون الجنة قبل أغنياء الناس بنصف يوم وذاك خمس مائة سنة ((

(رواه أبو داود 2000 : 3663)

ความว่า “จากอบิสะอิด อัลคุรียัย ได้กล่าวว่า ฉันได้นั่งพร้อมกับผู้ยากไร้จากมุฮาญิรีน ซึ่งบางคนในหมู่พวกเขาได้ซ่อนบังตัวเองข้างหลังของหมู่คณะอันเนื่องมาจากเอาเราะฮ์ที่ไม่ได้ปกปิด และมีคนหนึ่งได้อ่าน(อัลกุรอาน)ให้กับพวกเรา(ฟัง) ท่านใดนั่นท่านนบีก็ได้เดินมาและยืนอยู่ต่อหน้าพวกเรา เมื่อ(พวกเรา)เห็นท่านนบียืน คนที่อ่านก็หยุดอ่าน ท่านนบียกกล่าวสลาม และถามว่า “พวกเจ้าทำอะไรกันอยู่หรือ” พวกเราตอบว่า โอ้อ่านเราะฮ์ของอัลลอฮ์ แท้จริงมีผู้อ่านอัลกุรอานในบรรดาพวกเรา และพวกเราได้สดับฟังถึงคัมภีร์ของอัลลอฮ์ (ท่านอบิสะอิดกล่าวว่า) ท่านนบีได้มีวจนะว่า “ทุกมวลการสรรเสริญเป็นสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ที่ได้กำหนดในบรรดาอุมมะฮ์ของฉันให้ฉันนั้นได้อุดหนุนอยู่กับพวกเขา (ท่านอบิสะอิด)กล่าวว่า ท่านนบียกได้นั่งลงตรงกลุ่มของพวกเรา เพื่อให้อยู่เสมอกับพวกเรา และได้กล่าวพร้อมใช้ท่าทางมือประกอบว่า เช่นนี้แหละพวกท่านจงทำหะละเกาะฮ์กัน และในขณะนั้นใบหน้าของพวกเขาทุกคนก็เป็นทีประจักษ์แก่ท่านเราะฮ์ฮ์ ท่านอบุสะอิดกล่าวต่อไปว่า “ฉันไม่เห็นเลยว่าท่านเราะฮ์ฮ์จะรู้จักใครสักคนจากหมู่พวกเขา นอกจากฉันเท่านั้น และท่านเราะฮ์ฮ์ ได้มีวจนะว่า “ขอแจ้งข่าวดีแก่บรรดาผู้ยากไร้จากมุฮาญิรีนทุกคน ว่าด้วยแสงรัศมีอันเต็มเปี่ยมในวันกียามะฮ์ พวกเจ้าจะเข้าสวรรค์ก่อนบรรดาผู้คนที่ร่ำรวย ด้วยเวลาครึ่งวัน และนั่นก็คือ ชั่วโมงปี(ของเวลาโลก)”

(บันทึกโดย Abu Dāud 2000 : 3663)

อัลลอฮฺ ﷻ ทรงกำชับให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อุดทนอยู่กับชาวอัศศุฟเฟฮฺ และให้ การดูแลอบรมพวกเขาในเรื่องของศาสนา ดังอายะฮฺอัลกุรอานได้กล่าวไว้ว่า

﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۗ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۗ وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ۝﴾

(الكهف : 28)

ความว่า “และจงอดทนต่อตัวของเจ้า ร่วมกับบรรดาผู้วิงวอนต่อ พระผู้เป็นเจ้าของพวกเขา ทั้งยามเช้าและยามเย็น โดยปรารถนา ความโปรดปรานของพระองค์ และอย่าให้สายตาของเจ้าหันเห ออกจากพวกเขา ขณะที่เจ้าประสงค์ความสวยงามแห่งชีวิตของ โลกนี้ และเจ้าอย่าเชื่อฟังผู้ที่เราทำให้หัวใจของเขาละเอียดจากการ รำลึกถึงเรา และปฏิบัติตามอารมณ์ต่ำของเขา และกิจการของเขา พินาศสูญหาย”

(อัลกะฮฟู : 28)

อัศศุฟเฟฮฺ ถือเป็นสถาบันทางการศึกษาวิชาการอิสลามที่สำคัญ วิชาที่มีการสอน ในอัศศุฟเฟฮฺได้แก่วิชาอัลกุรอาน ตัจญ์วีด และวิชาการอิสลามอื่นๆ ผู้อำนวยการจัดการเรียนการ สอนในสถาบันแห่งนี้คือท่านนบีเองและผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากท่านนบี ﷺ วัตถุประสงค์ของ การศึกษาในสถาบันแห่งนี้คือ การขัดเกลาจิตใจและจุดประทีปแห่งดวงวิญญาณให้สว่างไสว และ ยกกระดับมนุษย์จากระดับมูอ์มินให้เป็นระดับมุหฺซิน (Bilgrimi and Ashraf, 1985: 18 อ้างใน อิบรา เเฮิม ฌรงครักษาเขต 2546:15)

ในบรรดาสถาบันการศึกษาที่ถือกำเนิดในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อัศศุฟเฟฮฺ ถือเป็นสถาบันการศึกษาหนึ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งเป็นสถานที่ผลิตนักปราชญ์ ผู้มีความรู้มี ความสามารถและเชี่ยวชาญทางด้านศาสนาหลายท่าน เช่น ท่านอบี สุร็อยเราะฮฺ ผู้ซึ่งรู้จักในฐานะผู้ จำหะดีย์และรายงานหะดีย์มากที่สุด

การศึกษาเกี่ยวกับสถาบันอัศศุฟฟะฮฺ ในสมัยของนบีมุฮัมมัด ﷺ รูปแบบการจัดการศึกษา หลักสูตร และบทบาทต่างๆ ที่ปรากฏในสถาบันแห่งนี้ มีส่วนสำคัญต่อการจัดระบบการศึกษาอิสลามในปัจจุบัน ซึ่งทำให้เราสามารถทราบเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาของสถาบันอัศศุฟฟะฮฺ และสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการจัดระบบการศึกษาอิสลาม และการเรียนการสอนในยุคปัจจุบันได้

1.2. อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1. อัลกุรอาน อัลหะดีษ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการการศึกษาในอิสลาม

1.2.1.1. อัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับการการศึกษาในอิสลาม

จากการศึกษาอายะฮฺจากอัลกุรอาน เราจะพบว่าในอัลกุรอานนั้นมีอายะฮฺมากมายที่กล่าวถึงการศึกษา และความสำคัญของการศึกษาอิสลาม

1. พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตระหนักและให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีการศึกษา และทรงยกกระดั้บของพวกเขาขึ้นเหนือกว่าคนที่ไม่มีการศึกษา ดังอายะฮฺที่ว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ ائْتُوا فَانشُرُوا فَانشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿﴾

(المجادلة : 11)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย เมื่อได้มีเสียงกล่าวแก่พวกเจ้าว่าจงหลีกที่ไ้ในที่ชุมนุม พวกเจ้าก็จงหลีกที่ไ้เขา เพราะอัลลอฮ์ จะทรงให้ที่กว้างขวางแก่พวกเจ้า (ในวันกียามะฮฺ) และเมื่อมีเสียงกล่าวว่าจะลุกขึ้นยืนจากที่ชุมนุมนั้น พวกเจ้าก็จงลุกขึ้นยืน เพราะ

อัลลอฮ์จะทรงยกย่องเทอดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวก
เจ้า และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้น และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้ยิ่ง
ในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำ”

(อัลมูญาอะละฮะฮ์ : 11)

Ibn Mas‘uūd (al-Qurtubiy 1997: 17/253) ได้กล่าวถึงอายะฮ์ดังกล่าวว่า “ ในอา
ยะฮ์นี้พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสรรเสริญยกย่องแก่บรรดาผู้รู้(นักปราชญ์)”

2.อายะฮ์จากอัลกุรอานที่ได้คัดค้านในเรื่องความเสมอภาคระหว่างผู้รู้และมี
การศึกษา กับผู้ที่ไม่รู้ ไม่มีการศึกษา ดังอายะฮ์ที่ว่า

﴿ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ
أُولُو الْأَلْبَابِ ﴾

(الزمر : 9)

ความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้จะเท่า
เทียมกันหรือ? แท้จริงบรรดาผู้ที่มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะใคร่ครวญ”

(อัจซุมัร : 9)

3.พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวถึงกลุ่มคนที่มีความยำเกรงต่อพระองค์ คือ บรรดา
กลุ่มนักปราชญ์ และผู้ที่มีการศึกษาอิสลาม ดังอายะฮ์อัลกุรอานที่ว่า

﴿ إِنَّمَا تَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴾

(فاطر : 28)

ความว่า “แท้จริง บรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์
เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์ นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้
ทรงอภัยเสมอ”

(ฟาฎีรุ : 28)

4 .พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ไม่พอพระทัยต่อผู้ที่ไม่มีการศึกษาอิสลาม เพราะผู้ที่ขาดการศึกษา และไม่รู้ในคำสอนของศาสนานั้น เป็นคุณลักษณะเฉพาะของบรรดาชวานรก ดังอายะฮฺที่กล่าวไว้ว่า

﴿ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿۱۰﴾

(المللك : 10)

ความว่า “และพวกเขากล่าวอีกว่า หากพวกเราฟังและใช้สติปัญญาใคร่ครวญ พวกเราก็จะมีได้มาอยู่เป็นชวานรกอย่างนี้ดอก”

(อัลมุลก: 10)

1.2.1.2 อัลหะดีษที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในอิสลาม

หะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หลายบท ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาอิสลาม และรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

1.หะดีษที่กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาอิสลาม และผู้ที่แสวงหาความรู้นั้นแท้จริงแล้วพวกเขาเหล่านั้นอยู่ในหนทางแห่งสวนสวรรค์ คังวณะของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้วณะว่า

((من سلك طريقا يطلب فيه علما سلك الله له به طريقا من

طرق الجنة))

(رواه أبو داود 2000 : 3638)

ความว่า “มันผู้ใดก็ตามที่ได้เลือกหนทางหนึ่งเพื่อการศึกษา (ความรู้อิสลาม) มันผู้นั้นจะได้รับการเปิดทางหนึ่งในบรรดาหนทางต่างๆ จากอัลลอฮฺไปสู่สวนสวรรค์....”

(บันทึกโดย Abu Dāud 2000 : 3638)

2. ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้มีวจนะว่า แท้จริงแล้วผู้ที่ศึกษาความรู้ นั่นคือผู้ที่ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประสงค์สิ่งดีงามเข้ามาในชีวิตของเขา ดังหะดีษที่ได้มีวจนะไว้ว่า

((من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين))

(رواه ابن ماجه 1975 : 220)

ความว่า “แท้จริงแล้วผู้ที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงประสงค์สิ่งดีงาม แก่เขา พระองค์จะให้ผู้นั้นรู้ในเรื่องศาสนา”

(บันทึก โดย Ibn Mājah 1975: 220)

3. หะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้บอกถึง ความสำคัญของความรู้ว่าเป็นเสมือนสิ่ง สำคัญ ที่จะนำไปสู่โลกอาคิเราะฮ์ได้ ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้มีวจนะว่า

((إذا مات ابن آدم انقطع عمله إلا من ثلاث صدقة جارية أو

علم ينتفع به أو ولد صالح يدعو له))

(رواه مسلم 1999 : 4199)

ความว่า “เมื่อลูกหลานอาดัมได้ตายไปแล้ว ภารกิจทุกอย่างจะจบ สิ้นเหี้ยนแต่สามอย่างเท่านั้น คือ การบริจาคทานที่เป็นทรัพย์ถาวร และความรู้ที่สามารถสร้างประโยชน์ และลูกที่ดี(ศอลิหฺ) ที่คอยดูแล อาต่อเขา”

(บันทึก โดย Muslim 1999: 4199)

4. ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวถึงการศีกษาหาความรู้ นั้นเปรียบเสมือนการสู้รบใน หนทางของอัลลอฮ์ ﷻ ดังหะดีษที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้มีวจนะว่า

((من خرج في طلب العلم كان في سبيل الله حتى يرجع))

(رواه الترمذي 2001 : 2647)

ความว่า “ใครที่ได้เดินทางเพื่อศึกษาหาความรู้ นั่น แท้จริงแล้วเขานั้นกำลัง(สู้รบใน)หนทางของอัลลอฮฺ จนเขากลับ”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy 2001: 2647)

5. หะดีษที่กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการศึกษาอิสลามนั้นคือ เพื่ออัลลอฮฺ โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ดังหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้มีวจนะไว้ว่า

((من تعلم علما مما يتبعى به وجه الله عزوجل لا يتعلمه إلا ليصيب به عرضا من الدنيا لم يجد عرف الجنة يوم القيامة يعني ربحها))

(رواه أبو داود 2000 : 3661)

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่ได้ศึกษาความรู้ โดยปราศจากความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ เขาไม่ได้ศึกษาความรู้ นั้น นอกจากเพื่อหวังผลตอบแทนจากโลกดุนยา แท้จริงแล้วเขาจะไม่ได้กลิ่นไอของสวนสวรรค์ในวันกิยามะฮฺ”

(บันทึกโดย Abu Daud 2000: 3661)

1.2.1.3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในอิสลาม

1. Ahmad Farīd (2004) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ التربية على منهج أهل السنة ” ได้กล่าวถึง ความหมายและความสำคัญของการศึกษาอิสลาม จำแนกของการศึกษา สิ่งที่ต้องและไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการศึกษาอิสลาม มารยาทในการศึกษา อัลกุรอานและอัลหะดีษที่นำด้วยการศึกษาอิสลาม และแนวทางที่จะทำให้เกิดการศึกษาอิสลาม เป็นต้น

2. Khalid Hāmid al-Hāzimiyy.(2000) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ أصول التربية الإسلامية ” ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการศึกษาอิสลาม ความหมาย ความสำคัญ และจุดมุ่งหมายของการศึกษา

3. ‘Abd al-Rahmān al-Nahlāwiy (1999) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “أصول التربية الإسلامية وأساليبها” ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษากับศาสนาอิสลาม หลักสูตรการศึกษา หลักศรัทธากับการศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษา สถาบันการศึกษา ความสำคัญของผู้สอน คุณลักษณะของผู้สอน สัมคมกับการศึกษา เป็นต้น

4. Hisam al-Dīn Sulaim al-Kailāniy (ม.ป.ป). ได้เขียนบทความเรื่อง “فضل طلب العلم” ซึ่งในบทความนี้ท่านได้เขียนเกี่ยวกับความประเสริฐของความรู้ ผู้ที่แสวงหาความรู้และความประเสริฐของบรรดานักปราชญ์(อุละมาอ)

1.2.2. อัลกุรอาน อัลหะดีษและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอัสสุฟะฮุ

1.2.2.1. อัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับอัสสุฟะฮุ

จากการศึกษาในอายะฮ์อัลกุรอาน เราจะพบว่าในอัลกุรอานได้กล่าวถึง และมีส่วนเกี่ยวข้องกับ อัสสุฟะฮุ หลายอายะฮ์ด้วยกัน ซึ่งขอยกตัวอย่างอายะฮ์ที่เกี่ยวข้องดังกล่าว คือ

1. พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสเกี่ยวกับความอดทนของชาวอัสสุฟะฮุ และบรรดาผู้ยากไร้ในหมู่เศาะหาบะฮ์ของท่านบิรอะฮ์มัต ﷺ ดังอายะฮ์อัลกุรอานที่ว่า

﴿لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أَحْصَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُنْفِقَهُ اللَّهُ بِكُمْ عَلِيمٌ﴾

(البقرة : 273)

ความว่า “แก่บรรดาผู้ที่ยากจนที่ถูกจำกัดตัวให้อยู่ในทางของอัลลอฮ์ โดยที่พวกเขาไม่สามารถจะเดินทางไปในดินแดนอื่น ๆ (เพื่อประกอบอาชีพ) ผู้ที่ไม่รู้คิดว่าพวกเขาเป็นผู้มั่งมีอันเนื่องมาจากความสงบเสงี่ยมเจียมตัวโดยที่เจ้าจะรู้จักพวกเขาได้

ด้วยเครื่องหมายของพวกเขา พวกเขาจะไม่ขอลงจากผู้คนในสภาพ
เข้าซี้ และสิ่งดีใดๆ ที่พวกเขาบริจาคไปนั้น แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรู้
ดีในสิ่งนั้น”

(อัลบะเกาะเราะฮ์:273)

ที่เจาะจงเฉพาะผู้ยากไร้จากบรรดาฮาญีรียีนนั้น เพราะไม่มีกลุ่มอื่นใดนอกจาก
พวกเขา และพวกเขาคือ ชาวอัศศุฟฟะฮ์ และจำนวนของพวกเขามีประมาณสี่ร้อยกว่าคน”(al-
Qurtubiy 1997: 3 / 322)

﴿ لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ
هُمُ الصَّادِقُونَ ﴾

(الحشر : 8)

ความว่า “(สิ่งที่ยึดได้จากยะฮูด)เป็นของบรรดาผู้ที่อพยพขัดสน
ซึ่งถูกขับไล่ออกจากบ้านเกิดเมืองนอนของพวกเขาและทอดทิ้ง
ทรัพย์สินของพวกเขา เพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์
และความยินดีของพระองค์ และช่วยเหลืออัลลอฮ์และเราะฮ์ฮู
ของพระองค์ ชนเหล่านั้นพวกเขาเป็นผู้สัตย์จริง”

(อัล-หัจร : 8)

2. และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำชับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้อดทนอยู่กับพวก
เขาและอย่าได้ทอดทิ้งพวกเขาให้อยู่ตามลำพังโดยขาดการดูแลเอาใจใส่ ดังอายะฮ์อัลกุรอานที่ว่า

﴿ وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ
يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۗ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ
فُرْطَا ۗ ﴾

(الكهف : 28)

ความว่า “และจงจดทนต่อตัวของเจ้า ร่วมกับบรรดาผู้วิงวอนต่อพระผู้เป็นเจ้าของพวกเขา ทั้งยามเช้าและยามเย็น โดยปรารถนาความโปรดปรานของพระองค์ และอย่าให้สายตาของเจ้าหันเหออกจากพวกเขา ขณะที่เจ้าประสงค์ความสวยงามแห่งชีวิตของโลกนี้ และเจ้าอย่าเชื่อฟังผู้ที่เราทำให้หัวใจของเขาละเอียดจากการรำลึกถึงเรา และปฏิบัติตามอารมณ์ต่ำของเขา และกิจการของเขา พินาศสูญหาย”

(อัลกะฮฟู : 28)

3.อายะฮจากอัลกุรอานที่กล่าวถึง ปัจจัยยังชีพที่พระองค์อัลลอฮได้กำหนดให้พวกเขา นั่นอย่างเพียงพอ เพื่อปกป้องพวกเขาจากการทรยศต่อพระองค์

﴿ وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴾

(الشورى : 27)

ความว่า “และหากอัลลอฮทรงประทานปัจจัยยังชีพอย่างกว้างขวางแก่ปวงบ่าวของพระองค์ แน่แน่นอนพวกเขาก็จะก่อความเสียหายขึ้นในแผ่นดิน แต่พระองค์ทรงประทานให้ตามปริมาณที่พระองค์ทรงประสงค์ แท้จริงพระองค์เป็นผู้ทรงตระหนักรู้ ผู้ทรงเห็นต่อปวงบ่าวของพระองค์”

(อัลชุกรอ: 27)

“ซึ่งอายะฮนี้ได้ลงสู่กลุ่มหนึ่งในบรรดาชาวอัศศุฟฟะฮฺ ที่ต้องการปัจจัยยังชีพที่มากมาย” (al-Qurtubiy 1997: 16/ 26)

4.อายะฮจากอัลกุรอานเกี่ยวกับการแต่งงานกับผู้หญิงที่มีฐู(ซินา)ที่อ้างว่าถูกประทานลงมาอันเนื่องด้วยชาวอัศศุฟฟะฮฺ

﴿الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرْمٌ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾

(النور : 3)

ความว่า “ชายมีชู้จะไม่สมรสกับใครนอกจากกับหญิงมีชู้หรือหญิงมุขริกะฮฺ และหญิงมีชู้จะไม่มีใครสมรสกับเธอนอกจากกับชายมีชู้หรือชายมุขริก และ (การมีชู้) เช่นนั้นเป็นที่ต้องห้ามแก่บรรดาผู้ศรัทธา”

(อัน-นุร :3)

5.อายะฮฺจากอัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮฺทรงห้ามไม่ให้มุสลิมบริจาคนอกเหนือจากชาวอัสสุฟฟะฮฺ และคนอื่นๆ นอกจากสิ่งที่ดีๆ ดังอายะฮฺอัลกุรอานที่ว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِكَافِرِينَ بِهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَعَلِمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾

(البقرة : 267)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้มีศรัทธาทั้งหลาย จงบริจาคนทรัพย์ที่ดีบางส่วน ที่พวกเจ้าได้ پاکเพียรไว้ และจากสิ่งที่เรา ได้ให้ผลิตออกมาจากแผ่นดินพวกเจ้า และพวกเจ้าอย่าได้มุ่งเอาสิ่งเลวจากนั้นมาบริจาคนสิ่งๆที่พวกเจ้าเองก็ไม่ (อยากจะ) รับสิ่งนั้น นอกจากพวกเจ้าจะสะเพร่าใน (การรับ) มัน และจงทราบไว้เถิดว่า แท้จริงอัลลอฮฺทรงรวยยิ่ง อีกทั้งทรงได้รับการสรรณเสริญ”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ: 267)

1.2.2.2.อัลหะดีษที่เกี่ยวข้องกับอัสศุฟะฮะฮุ

จากการศึกษาอัลหะดีษ เราจะพบว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญต่ออัสศุฟะฮะฮุ และชาว อัสศุฟะฮะฮุเป็นอย่างมาก

1. ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้มีการเยี่ยมเยียนพวกเขา เข้าร่วมกิจกรรม อบรมสั่งสอนและคลุกคลีพร้อมกับพวกเขาอยู่ตลอดเวลา ดังที่ท่านอบีสะอีด رضي الله عنه ได้รายงานว่

((جلست في عصابة من ضعفاء المهاجرين وإن بعضهم ليسترب بعض من العري وقارئ بقرأ علينا إذ جاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فقام علينا فلما قام رسول الله صلى الله عليه وسلم سكت القارئ فسلم ثم قال ما كنتم تصنعون قلنا يا رسول الله إنه كان قارئ لنا يقرأ علينا فكنا نستمع إلى كتاب الله قال فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم الحمد لله الذي جعل من أمي من أمرت أن أصبر نفسي معهم قال فجلس رسول الله صلى الله عليه وسلم وسطنا ليعدل بنفسه فينا ثم قال بيده هكذا فتحلقوا وبرزت وجوههم له قال فما رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم عرف منهم أحدا غيري فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم أبشروا يا معشر صعاليك المهاجرين بالنور التام يوم القيامة تدخلون الجنة قبل أغنياء الناس بنصف يوم وذاك خمس مائة سنة))

(رواه أبو داود : 2000 : 3663)

ความว่า “ฉันได้นั่งพร้อมกับผู้ยากไร้จากมุฮาญีรีน ซึ่งบางคนในหมู่พวกเขาได้ซ่อนบังตัวเองข้างหลังของหมู่คณะอันเนื่องมาจากเอาเราะฮฺที่ไม่ได้ปกปิด และมีคนหนึ่งได้อ่าน(อัลกุรอาน)ให้กับพวกเรา(ฟัง) ทันใดนั้นท่านนบีก็ได้เดินมาและยืนอยู่ต่อหน้าพวกเรา เมื่อ(พวกเรา)เห็นท่านนบียืน คนที่อ่านก็หยุดอ่าน ท่านนบีก็กล่าวสลาม และถามว่า “พวกเจ้าทำอะไรกันอยู่หรือ” พวกเราตอบว่า โอ้ท่านเราะฮฺลุลของอัลลอฮฺ แท้จริงมีผู้อ่านอัลกุรอานใน

บรรดาพวกเรา และพวกเราได้สดับฟังถึงคัมภีร์ของอัลลอฮ์ (ท่านอบูสะอีดกล่าวว่า) ท่านนบีได้มีวณะว่า “ทุกมวลการสรรเสริญเป็นสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ที่ได้กำหนดในบรรดาอุม്മ์ของฉันให้ฉันนั้น ได้อวดทอนอยู่กับพวกเขา (ท่านอบูสะอีด)กล่าวว่า ท่านนบีก็ได้นั่งลงตรงกลุ่มของพวกเรา เพื่อให้อยู่เสมอกับพวกเรา และได้กล่าวพร้อมใช้มือเป็นท่าทางประกอบว่า เช่นนี้แหละ พวกท่านจงทำหะละเกาะฮุกกัน และในขณะที่นั้นใบหน้าของพวกเราทุกคนก็เป็นทีประจักษ์แก่ท่านเราะฮ์สูล ท่านอบูสะอีดกล่าวต่อไปว่า “ฉันไม่เห็นเลยว่าท่านเราะฮ์สูลจะรู้จักใครสักคนจากหมู่พวกเขา นอกจากฉันเท่านั้น และท่านเราะฮ์สูล ได้มีวณะว่า “ขอแจ้งข่าวดีแก่บรรดาผู้ยากไร้จากมุฮาญีรีนทุกคน ว่าด้วยแสงรัศมีอันเต็มเปี่ยมในวันกียามะฮ์ พวกเจ้าจะเข้าสวรรค์ก่อนบรรดาผู้คนที่ร่ำรวย ด้วยเวลาครึ่งวัน และนั่นก็คือ ห้าร้อยปี(ของเวลาโลก)”

(บันทึกโดย Abu Daud 2000 : 3663)

2. บทหะดีษที่กล่าวถึงเกี่ยวกับการศึกษาและหลักสูตรที่ใช้ในการศึกษาในสถาบันอัศศุฟฟะฮ์ ซึ่งท่านอบูบาอะฮ์ ได้กล่าวว่า

((علمت ناسا من أهل الصفة الكتاب والقرآن فأهدى إلي رجل منهم قوسا فقلت ليست بمال وأرمي عنها في سبيل الله عز وجل لآتين رسول الله صلى الله عليه وسلم فلا سأله فأتيته فقلت يا رسول الله رجل أهدى إلي قوسا ممن كنت أعلمه الكتاب والقرآن وليست بمال وأرمي عنها في سبيل الله قال إن كنت تحب أن تطوق طوقا من نار فاقبلها))

(رواه أبو داود 2000 : 3413)

ความว่า “ฉันได้สอนคนกลุ่มหนึ่งในบรรดาชาวอัศศุฟฟะฮ์เกี่ยวกับอัลกุรอาน และการเขียน หนึ่งในบรรดาพวกเขาได้มอบธนูคันหนึ่งแก่ฉัน ฉันได้กล่าวว่า มันไม่ใช่ทรัพย์สิน และฉันจะใช้มันในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ แต่นั่นจะต้องพบกับท่านเราะฮ์สูล

ลุลลอฮฺ ﷺ และจะต้องถามมัน หลังจากนั้นฉันก็ได้ไปพบกับท่าน และได้ถามว่า “โอ้ ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ชายคนหนึ่งได้มอบธนูดินหนึ่งแก่ฉัน ซึ่งเป็นผู้หนึ่งในบรรดาผู้ที่ฉันได้ทำการสอนพวกเขาเกี่ยวกับ การเขียน และอัลกุรอาน และสิ่งนี้ไม่ใช่ทรัพย์สิน และฉันจะไ้หมั่นในหนทางของอัลลอฮฺ ท่าน(นบีมุฮัมมัด ﷺ) ได้ตอบว่า “ถ้าเจ้าชอบที่จะให้รอบตัวเจ้านั้นถูกรัดด้วยไฟนรก ก็จงรับมันเสีย”

(บันทึกโดย Abū Dāud 2000: 3413)

4. หะดีษที่กล่าวถึงการให้ความสำคัญของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต่อชาวอัศศุฟพะฮะฮฺ

((عن أبي هريرة قال دخلت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم

فوجد لبنا في قدح فقال : أبا هر الحق أهل الصفة فادعهم إلي .

قال فأتيتهم فدعوتهم فأقبلوا فاستأذنوا فأذن لهم فدخلوا))

(رواه البخاري 2000 : 6246)

ความว่า “จากท่านอบีฮุร็อยเราะฮฺได้กล่าวว่า “ฉันได้เข้าพร้อมกับท่านรอซูลุลลอฮฺ ﷺ และได้พบนมเปรี้ยวในภาชนะ ท่าน(นบีมุฮัมมัด ﷺ) ได้กล่าวว่า อบาฮิรฺ เจ้าจงตามชาวอัศศุฟพะฮะฮฺ และจงเชิญพวกเขา มา พบฉัน (ท่านอบีฮุร็อยเราะฮฺ)กล่าวว่า ฉันได้ไปหาพวกเขา และได้เชิญพวกเขา และพวกเขาก็มา และได้ขออนุญาต ท่าน(นบีมุฮัมมัด ﷺ)ก็อนุญาต พวกเขาจึงเข้าไป(ในบ้านของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ)”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy 2000:6246)

4. หะดีษที่กล่าวถึงการให้ความสำคัญของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต่อชาวอัศศุฟพะฮะฮฺ ซึ่งหลายครั้งที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นได้เชิญพวกเขาที่บ้านของอุมมุลมุอ์มินีนดังหะดีษที่อับดุลเราะหฺมาน อิบน์ อับบักร์ ได้กล่าวไว้ว่า

((إن اصحاب الصفة كانوا ناسا فقراء وإن النبي ﷺ قال مرة : من كان عنده طعام اثنین فليذهب بثالث ومن كان عنده طعام أربعة فليذهب بخامس أو سادس أو كما قال - وأن أبابكر جاء بثلاثة وانطلق النبي ﷺ بعشرة))
(رواه البخاري 2000 : 3581)

ความว่า “ แท้จริงแล้วบรรดาชาวอศุฟฟะฮุนั้น พวกเขาเป็นผู้ยากไร้ และครั้งหนึ่งท่านนบี ﷺ ได้มีวจนะว่า “ใครที่มีอาหารสำหรับคนสองคน เขาจงกินกันสามคน และใครที่มีอาหารสำหรับคนสี่คน เขาจงกินกันห้าคนหรือหกคน หรือได้กล่าวว่ และท่านออบาบักร์ได้พาคนสามคนกินกับเขา และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้พาสิบคน(กินพร้อมกับท่าน”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy 2000: 3581)

1.2.2.3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอศุฟฟะฮุ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอศุฟฟะฮุในอิสลาม ดังนี้

1. Taqiy al-Dīn Ahmad Ibn Taimiyah (1995) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ مجموع الفتاوى ” ได้กล่าวถึง ความหมายของอศุฟฟะฮุ ความเป็นอยู่ของพวกเขา และ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับพวกเขา เป็นต้น
2. Majdi Fathi Saiyid (1990) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ أهل الصفة وأحوالهم ” ซึ่งเป็นหนังสือที่วิเคราะห์เนื้อหาในหนังสือของ Ibn Taimiyah และรวบรวมส่วนที่เกี่ยวข้องกับ อศุฟฟะฮุ โดยเฉพาะ ซึ่งได้กล่าวถึง ความหมายของอศุฟฟะฮุ ความเป็นอยู่ของพวกเขา และได้กล่าวถึงการโต้แย้งข้อพาดพิงต่างๆ ที่กล่าวถึงอศุฟฟะฮุ และชาวอศุฟฟะฮุ
3. Akram Diyā' al-'Umariy (1998) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ سيرة النبوية الصحيحة ” ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงความสำคัญของอศุฟฟะฮุ ชาวศุฟฟะฮุ จำนวนและความเป็นอยู่ของพวกเขา และได้กล่าวถึงการให้ความสำคัญของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮุ ﷺ ที่ได้ให้ความสำคัญต่อชาวอศุฟฟะฮุ

4. Husniy Shaik ‘Uthmān (1990) ได้เขียนเรื่อง “هذا أبو ذر” ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงชีวประวัติของท่าน Abū Dhar ซึ่งท่านนั้นเป็นคนหนึ่งที่เคยใช้ชีวิตอยู่ในสถาบันอัสศุฟพะฮุ และในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงชาวอัสศุฟพะฮุ จำนวนของพวกเขา การใช้ชีวิต การศึกษา และคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต่อพวกเขา และการให้ความสำคัญของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต่อชาวอัสศุฟพะฮุ

5. Abū ‘Abd al-Rahmān al-Sulamīy (ม.ป.ป) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “تاريخ أهل الصفة” ซึ่งได้กล่าวถึงรายชื่อของชาวอัสศุฟพะฮุ และประวัติที่เกี่ยวกับคนสมณะและชนชั้นของชาวอัสศุฟพะฮุ

1.3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาในสมัยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
2. เพื่อศึกษาประเภทของสถาบันการศึกษาในสมัยนบีมุฮัมมัด ﷺ
3. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของอัสศุฟพะฮุ
4. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการจัดการศึกษาและบทบาทต่างๆของสถาบันอัสศุฟพะฮุ

1.4. ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบการจัดการศึกษาในสมัยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
2. ทำให้ทราบถึงประเภทของสถาบันการศึกษาในสมัยนบีมุฮัมมัด ﷺ
3. ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการของสถาบันอัสศุฟพะฮุ
4. ทำให้ทราบถึงรูปแบบการจัดการศึกษาและบทบาทต่างๆของสถาบันอัสศุฟพะฮุ

1.5. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเล่มนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร ที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาในสมัยนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเกี่ยวกับสถาบัน อัสศุฟพะฮุในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ วิวัฒนาการ และบทบาทต่างๆ ที่ปรากฏ ในสถาบันแห่งนี้

1.6. ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ข้อมูลที่ได้จากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author-Date) โดยจะระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าที่ใช้อ้างอิงในเครื่องหมายวงเล็บ (...) ทั้งนี้ หากผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลสำคัญที่ควรอ้างอิงเพิ่มเติม ผู้วิจัยก็จะใช้วิธีการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Footnote)

2. ศัพท์เฉพาะที่ใช้บ่อยครั้ง ผู้วิจัยจะอธิบายไว้ในนิยามศัพท์เฉพาะ ส่วนศัพท์เฉพาะที่ใช้ไม่มากนักจะอธิบายไว้ในวงเล็บหรือเชิงอรรถ

3. ประวัติย่อของบุคคลที่สำคัญทางการศึกษา ผู้วิจัยจะเขียนประวัติของพวกเขาโดยสังเขปไว้ในเชิงอรรถ

4. การอ้างอิงหลักฐานอัลกุรอาน จะระบุอายุในวงเล็บที่มีสัญลักษณ์ คือ ﴿ ﴾ ส่วนชื่อซูเราะฮ์และหมายเลขอายะฮ์จะระบุภายในวงเล็บ (.....)

5. การอ้างอิงหลักฐานอัลหะดีษ จะระบุตัวบทหะดีษในวงเล็บคู่ คือ ((.....))

6. เครื่องหมาย “.....” เป็นเครื่องหมายที่ใช้สำหรับการแปลความหมายของอัลกุรอาน และอัลหะดีษ ตลอดจนคำพูดของนักวิชาการที่นำมาอ้างอิง

7. สัญลักษณ์ ﷻ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “สุบหานะฮ์ วะตะอาลา” ซึ่งมีความหมายว่า “พระองค์ทรงมหาวริสุทธิ์และสูงส่งยิ่ง” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวยกย่องและสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ หลังจากที่ได้อ่านนามพระองค์

8. สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะสัลลัม” ซึ่งมีความหมายว่า “ขออัลลอฮ์ทรงประทานความโปรดปรานและความสันติแก่ท่าน” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวยกย่องท่านนบีมุฮัมมัด หลังจากที่ได้อ่านนามของท่าน

9. สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮุอันฮุ” ซึ่งมีความหมายว่า “ขออัลลอฮ์ทรงพึงพอพระทัยแก่เขา” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวให้เกียรติบรรดาเศาะ-หาบะฮ์ผู้ซึ่งได้ชีวิตร่วมสมัยกับท่านนบี

10. ﷺ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮุอันฮิม” ซึ่งมีความหมายว่า “ขออัลลอฮ์ทรงพึงพอพระทัยแก่พวกเขา” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวให้เกียรติบรรดาเศาะ-หาบะฮ์ผู้ซึ่งได้ใช้ชีวิตร่วมสมัยกับท่านนบี

11. การปริวรรตอักษรอาหรับเป็นอักษรไทย หรืออังกฤษ ใช้กฎเกณฑ์ที่กำหนดโดยวิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

12. รูปแบบการพิมพ์งานวิจัย ผู้วิจัยใช้คู่มือการเขียนและการพิมพ์วิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี 2535 และคู่มือการวิจัยเพื่ออิสลามศึกษาของวิทยาลัยอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี 2548

1.7. นิยามศัพท์เฉพาะ

อัศศุฟพะฮะฮฺ(al-Suffah) หมายถึง “ร่วมเงา” (หรือชายคา) ซึ่งในที่นี้หมายถึงส่วนที่สร้างขึ้นต่อเติมจากมัสญิด ผู้คนที่อาศัยอยู่ในที่นี้เรียกว่า “อัสสุคศุฟพะฮะฮฺ” (Ahl al-Suffah) หมายถึงชาวอัศศุฟพะฮะฮฺ ซึ่งในสถาบันอัศศุฟพะฮะฮฺแห่งนี้ท่านนบีได้อบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮฺของท่านเพื่อเตรียมพวกเขาสำหรับการเป็นนักเผยแผ่ศาสนาที่แท้จริง (Lunggulung 1986:48 อ้างถึงใน อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต 2546:15)

1.8. วิธีดำเนินการวิจัย

1.8.1 รูปแบบของการวิจัย

การศึกษางานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research)

1.8.2 แหล่งข้อมูล

นี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) จากข้อมูลที่สำคัญ 2 แหล่งคือ

1.8.2.1 เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources)

- 1) คัมภีร์อัลกุรอาน และอายะฮฺต่างๆที่เกี่ยวข้องกับอัศศุฟพะฮะฮฺ
- 2) หนังสือหะดีษต่างๆที่ระบุด้วยหะดีษเกี่ยวกับอัศศุฟพะฮะฮฺ

1.8.2.2 เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources)

- 1) หนังสืออรรถาธิบาย(ตฟซีร)อัลกุรอานที่อธิบายหรือขยายความอายะฮฺอัลกุรอาน ที่เกี่ยวข้องกับอัศศุฟพะฮะฮฺ หรือชาวอัศศุฟพะฮะฮฺ

- 2) หนังสือหะดีษต่างๆ ที่อธิบายเกี่ยวกับอัสศุฟพะฮะและชาวอัสศุฟพะฮะ
- 3) เอกสารต่างๆที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอัสศุฟพะฮะและชาวอัสศุฟพะฮะ
- 4) ข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอัสศุฟพะฮะและชาวอัสศุฟพะฮะ

1.8.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิจัยเรื่องนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอัลกุรอาน และอัลหะดีษ ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

1.8.3.1 หลักการตีฟซีร

ผู้วิจัยจะใช้หลักการตีฟซีรบิลมะฮูร หมายถึง การอธิบายอัลกุรอาน โดยการยึดหลักฐานที่ชัดเจนที่สุดในการอธิบาย

1.8.3.2 หลักการหะดีษ

ผู้วิจัยจะยึดหะดีษเศาะเหียะ และหะดีษหะสันในการประกอบการอธิบายเพื่อยืนยันในความถูกต้อง ส่วนหะดีษฎะอ์ฟนั้นจะใช้อ้างอิงเฉพาะบางกรณีเท่านั้น ส่วนหะดีษเมาฎูนั้นจะไม่ใช้ในการอ้างอิงไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น ถึงอย่างไรก็ตามเมื่อมีการขัดแย้งกันระหว่างหะดีษด้วยกัน ผู้วิจัยจะยึดเอาหะดีษที่มีระดับเหนือกว่าเสมอ

1.8.3.3 ทศนะนักวิชาการ(อุลามาฮะอ)

ทศนะของอูลามาฮะอที่มีความเห็นตรงกันหรือเพียงทศนะเดียว ผู้วิจัยจะถือว่าเป็นทศนะที่ถูกต้อง

ส่วนทศนะอูลามาฮะอที่มีความเห็นขัดแย้งกัน ผู้วิจัยจะยึดทศนะที่มีหลักฐานชัดเจนที่สุดมายืนยัน

ในกรณีที่ทศนะต่างก็มีหลักฐานมายืนยัน ผู้วิจัยจะเลือกเอาทศนะที่เห็นว่ามีความเหมาะสมหรือสอดคล้องกับสภาพการณ์ของอายะฮุมมากที่สุด